

SPRAWCZDANIE Z XVI WALNEGO ZJAZDU DELEGATÓW PTA W KRAKOWIE

W dniach od 4—6 maja 1968 roku odbył się w Krakowie XVI Walny Zjazd Delegatów Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, zorganizowany przez krakowski Oddział PTA przy wydatnej współpracy Oddziału PAN w Krakowie, Zarządu Głównego PTA oraz MRN w Krakowie. Walny Zjazd Delegatów połączony został z obchodami 80 rocznicy założenia Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie, na które złożyły się: sesja naukowa (w pierwszym dniu Zjazdu) oraz otwarcie wystawy „Polska moneta średniowieczna” w gmachu Muzeum Narodowego w Krakowie. W związku z 80-leciem Towarzystwa Numizmatycznego wybito pamiątkowy medal, a także w dniu Zjazdu używano okolicznościowego stempla pocztowego. Program XVI Walnego Zjazdu obejmował:

- Sesję naukową poświęconą Archeologii Małopolski i 80-leciu założenia Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie, która odbyła się w auli PAN w Krakowie w dniu 4 maja.
- Obrady Delegatów w Muzeum Żup Solnych w Wieliczce w dniu 5 maja.
- Objazd stanowisk archeologicznych i archeologiczno-architektonicznych w dolinie Dunajca oraz otwarcie wystawy archeologicznej w Muzeum w Nowym Sączu.

W Walnym Zjeździe wzięło udział około 200 Delegatów i gości (również z Czechosłowacji). W czasie sesji naukowej poświęconej archeologii Małopolski wygłoszono 4 referaty.

Doc. dr Jan Machnik: *Niektóre zagadnienia historii grup ludzkich w epoce kamienia i na początku epoki brązu w Małopolsce*. Referent stwierdził, że Małopolska dzięki swym walorom geograficznym, położeniu w sąsiedztwie środkowo-europejskich centrów cywilizacyjnych była terenem szybszych i bardziej skomplikowanych procesów kulturowych niż pozostałe części Polski. Fakt ten znany jest nie tylko w paleolicie i mezolicie, ale również w neolicie i epoce brązu. Autor omówił rolę niektórych kultur południowych, począwszy od kultury ceramiki wstęgowej rytej, poprzez wpływy kultury bukowogórskiej, kulturę lądzielską, wpływy kultury nadcisańskiej, nasuwającą się od północy kulturę pucharów lejkowatych. W młodszym neolicie przedstawił problem migracji z południa ludności kultury ceramiki promienistej i częściowo współczesnej jej „północnej” kultury amfor kulistych i kultury ceramiki sznurowej. Początki epoki brązu zaznaczają się w Małopolsce silnymi wpływami południowymi, zwłaszcza naddunajskimi, w kulturze mierzaniowickiej i wchodzących w jej skład mniejszych grupach, z których pewne stanowią część większych zespółów, leżących po drugiej stronie Karpat. W konkluzji referent stwierdził, że synchronizacja przemian zachodzących w Małopolsce z procesami na południu Karpat umożliwia przesunięcie wstecz początków epoki brązu w Małopolsce o około 100 lat.

Dr Zenon Woźniak: *Pierwsze tysiąclecie przed naszą erą w Małopolsce*. Autor omówił przede wszystkim kulturę łużycką, począwszy od ceramiki guzowej z III okresu brązu, a głównie górnośląsko-małopolską grupę kultury łużyckiej, jej odrębność w stosunku do grup zajmujących tereny zachodnie, co szczególnie ujawniło się w V okresie epoki brązu i w okresie halsztackim w słabych wpływach kultury halsztackiej z terenów przyalpejskich. Prawdopodobnie istotną rolę w powstaniu tych odrębności mógł odegrać fakt silniejszych wpływów południowo-wschodnich. Szczególną uwagę zwrócił autor na zagadnienie związane z osadnictwem kultury łużyckiej w Małopolsce zachodniej. Gwałtowny rozwój osad-

nictwa od V okresu brązu, a następnie w okresie halsztackim, kiedy objęło ono zwarcie nawet tereny dotychczas nie zamieszkałe (wschodnia część Górnego Śląska i północno-zachodnie tereny Krakowskiego i Podkarpacie, szczególnie dolina Dunajca), świadczy o stałym wzroście wielkości populacji i stałym, nie przerwany katastrofami rozwoju gospodarki. Z osadnictwem związane jest zagadnienie występowania w zachodniej Małopolsce najstarszych na ziemiach polskich obronnych osad kultury łużyckiej (z IV—V okresu brązu w Witowie, pow. Kazimierza Wielka, Pleszowie i Wyciążu, pow. Kraków). W okresie halsztackim w Małopolsce grody łużyckie znane są prawie wyłącznie z Karpat. Na najgęściej zaludnionych obszarach lessowych Małopolski prawdopodobnie jedyną formą osadnictwa były osady otwarte. Ostateczny upadek górnośląsko-małopolskiej grupy kultury łużyckiej nastąpił na przełomie okresu halsztackiego i lateńskiego. Po tym okresie prawdopodobnie przetrwały w Karpatach (Zameczysko w Podegrodziu, pow. Nowy Sącz) grupy ludności tej kultury. Dalsze zmiany osadnicze nastąpiły w zachodniej Małopolsce w 2 poł. II w. p.n.e., kiedy na tym obszarze osiedliła się grupa ludności celtyckiej, przybyła prawdopodobnie z południowego zachodu. Z niej rozwinęła się w późnym okresie lateńskim celto-przeworska grupa kulturowa, docierająca aż w głąb polskiego Podkarpacia. Jej zanik nastąpił około przełomu pierwszej i drugiej ćwierci I w. n.e.

Dr Kazimierz Godłowski: *Kultura przeworska w okresie środkowo- i późnorzymskim*. Referent stwierdza, że chronologię absolutną środkowego okresu rzymskiego, tak ważnego w rozwoju kultury przeworskiej, można oznaczyć na ostatnie dziesięciolecia II w., pierwszą połowę w. III oraz na pierwsze dziesięciolecia drugiej poł. III w. Okres środkoworzymski odznacza się rozkwitem gospodarczym, wzmożoną aktywnością osadniczą w postaci „wewnętrznej” kolonizacji słabo zaludnionych terenów oraz ekspansji zewnętrznej na tereny zachodniej Ukrainy i Zakarpacia. W początkach okresu późnorzymskiego kultura przeworska zanika na terenach na wschód od środkowej Wisły, a jej miejsce zajmuje kultura gocko-gepidzka czy oksywska. Kultura przeworska charakteryzuje się dużą spójnością wewnętrzną i ostrym wyodrębnieniem się od kultur sąsiadujących z nią od północy, wschodu i południa. Koniec wczesnej fazy okresu późnorzymskiego przynosi duże zmiany na terenach zajętych przez kulturę przeworską, widoczne w ceramice, formach przedmiotów metalowych oraz obrządku pogrzebowym. Zaznacza się wówczas zróżnicowanie lokalne. Chronologię absolutną okresu późnorzymskiego na terenach kultury przeworskiej można datować na ostatnie dziesięciolecia III w. i większość IV w. Najmłodsze stadium rozwojowe kultury przeworskiej odpowiada wczesnemu okresowi wędrówek ludów i datować go można na schyłek IV oraz pierwszą połowę V wieku.

Doc. dr Andrzej Żaki: *Nad górną Wisłą we wczesnym średniowieczu*. Autor stwierdził, że z archeologicznego punktu widzenia nie dostrzega się na górnym Powiślu ciągłości osadniczej między schyłkiem okresu rzymskiego a początkiem doby wczesnego średniowiecza, chociaż pewne szczytkowe elementy późnorzymskich kultur przetrwały na tym terenie, by około 500 roku rozwijać kulturę wyraźnie słowiańską. Około połowy w. V znikły bezpowrotnie wszystkie główne pierwiastki kultury rzymskiej (przeworskiej), co tłumaczy zjawisko powolnego rozwijania się osadnictwa w protowiślańskiej fazie wczesnego średniowiecza nad górną Wisłą (500—800). Jedną z podstawowych kwestii tego okresu stanowi geneza, rozwój, a potem upadek wielkich osiedli warownych, stanowiących pewną właściwość ziem nadwiślańskich i stąd zwanych roboczo grodami wiślańskimi. W łączności z tym pozostaje dyskusja nad początkami urbanizacji na ziemiach naszych

(na przykładzie Krakowa i Stradowa). Zjawiskiem charakterystycznym dla drugiej połowy X wieku jest zastępowanie grodów wiślańskich siecią małych grodów budowanych przez władzę państwową. Ostatnie lata badań dorzuciły nowe dowody intensywnego, a z pewnością i żywszego niż na sąsiednich obszarach Polski, rozwoju wielu dziedzin gospodarki oraz identyfikacji sytuacji w Małopolsce ze stanem na Morawach. Znaleźiska żelaznych prętów siekierkowatych, bezspornych form płacideł, czyli pieniądza przedmiotowego, przedmonetarnego, w Krakowie-Mogile i we Wielkiej Łomnicy na Słowacji mogą świadczyć, że górne Powiśle znajdowało się w jednej strefie gospodarczej z Morawami.

Omawiając rolę przyjęcia chrześcijaństwa referent zwrócił uwagę na możliwości archeologicznego odbicia domniemanego obrządku słowiańskiego, oddziaływania kościoła wschodniego na wschodnie połacie omawianego terenu, a zwłaszcza zaszczepianie form nowej sztuki i architektury. Szczególnie ważny dla tego okresu jest rozwój kamiennej architektury monumentalnej, której początki możemy dzisiaj wiązać z drugą połową X wieku, kiedy to Kraków znalazł się w zasięgu zdobyczy terytorialnych Czech. Przede wszystkim Czechom można przypisać powstanie nad górną Wisłą, pierwszych na ziemiach polskich, pomników kamiennej architektury monumentalnej. Te najważniejsze budowle są typu centralnego, wywodzącego się z kręgu kultur Południa (świeże odkrycie — domniemana druga rotunda wawelska). Interującym zjawiskiem jest pojawienie się w Polsce południowej obok założeń centralnych, zwłaszcza rotund, budowli prostokątnych (np. palatia — w Wiślicy, Krakowie, Przemyślu). W wiekach XI—XIII następuje w Małopolsce wielki rozwój budownictwa romańskiego. Rozwój kultury materialnej, społecznej i duchowej nad górną Wisłą we wczesnym średniowieczu posiadał znamiona swoiste i osiągał poziom wyższy niż na pozostałych ziemiach Polski.

W zakończeniu I części sesji naukowej odbyła się dyskusja nad referatami, w której żywy udział brali prof. dr J. Kostrzewski, prof. dr W. Hensel, prof. dr R. Kiersnowski i prof. dr K. Jażdżewski.

W II części sesji naukowej, poświęconej numizmatyce, wygłoszono trzy referaty:

Inż. Tadeusz Kałkowski: *W 80-lecie krakowskiego ruchu numizmatycznego (1888—1968)*;

Prof. dr Emanuela Nohejlová-Pratová: *Znaki sekretne na groszach praskich*;

Doc. dr Witold Żabiński: *Badania składu chemicznego monet bez ich uszkodzenia*.

Streszczenia wszystkich referatów wygłoszonych na sesji naukowej zostały powielone w formie dwóch broszur: archeologicznej i numizmatycznej, które zostały wręczone wszystkim uczestnikom XVI Walnego Zjazdu Delegatów Polskiego Towarzystwa Archeologicznego.

W dniu 6 maja odbył się objazd stanowisk archeologicznych i archeologiczno-architektonicznych w dolinie Dunajca. W czasie objazdu uczestnicy zapoznali się z wykopaliskami na górze Sw. Marcina w Tarnowie, a podczas przejazdu doliną Dunajca — z problematyką grodzisk i zamczysk (Wojnicz, Wielka Wieś, Zawada Lanckorońska, Melsztyn, Czchów, Wytrzyścza, Kurów, Białowoda, Marcinkowice itp.). W Muzeum w Nowym Sączu uczestnicy wzięli udział w otwarciu działu archeologicznego. Głównym elementem nowej wystawy były tu dawniejsze i świeże (1968) materiały z wykopalisk w Naszacowicach i Podegrodziu (prace Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej PAN pod kierownictwem doc. dr. A. Żakiego). Ostatnimi zwiedzanymi obiektami na trasie objazdu były zamki w Czorsztynie i Niedzicy,

gdzie nowe wykopaliska związane z budową wielkiej zapory wodnej na Dunajcu ujawniły ważne przyczynki do poznania najstarszych średniowiecznych zamków murowanych w dolinie Dunajca.

Józef Niżnik

PROGRAM PRACOWYCH WARSZTATÓW
 SYMPOZJUM ARCHAEOLOGICZNEJ PRAKTYCZNEJ TOWARZYSTWA
 PRZYJACIÓŁ KRAJU

Pracownia badawcza nad dawnymi podziemiażkami, rezerwami
 i umocnieniami obronnymi w dolinie rzeki Dunajca

Wydarzenia archeologiczne związane z budową wielkiej zapory wodnej na Dunajcu ujawniły ważne przyczynki do poznania najstarszych średniowiecznych zamków murowanych w dolinie Dunajca. W ramach prac badawczych prowadzonych przez Pracownię Archeologiczną Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca.

Prace badawcze prowadzone są w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca. W ramach prac badawczych prowadzonych przez Pracownię Archeologiczną Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca.

Prace badawcze prowadzone są w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca. W ramach prac badawczych prowadzonych przez Pracownię Archeologiczną Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca.

Prace badawcze prowadzone są w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca. W ramach prac badawczych prowadzonych przez Pracownię Archeologiczną Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w ramach projektu „Badania archeologiczne w celu poznania dawnego podziemiażki i umocnień obronnych w dolinie Dunajca” (nr projektu: 13/001/01) prowadzone są prace badawcze nad dawnymi podziemiażkami i umocnieniami obronnymi w dolinie Dunajca.